

بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه‌های مطالعه در دانش‌آموزان ابتدایی و راهنمایی¹

محمدحسین دیانی²

فاطمه تقی پناهی³

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه‌های مطالعه بر روی 304 نفر از دانش‌آموزان مقاطع پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی شهر مشهد انجام شده است. این نمونه، به صورت خوشه‌ای انتخاب شده، و پرسشنامه انگیزه‌های خواندن MRQ در اختیار آنان قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان داد دانش‌آموزان مورد بررسی، کمابیش همه انگیزه‌های خواندن را دارند و میزان این انگیزه‌ها از ضعیف تا متوسط، رتبه‌گذاری شده است. «رقابت»، «اهمیت»، «لذت» و «نمره» از انگیزه‌هایی بودند که در دانش‌آموزان مورد بررسی نسبت به بقیه در سطح بالاتری قرار داشتند و انگیزه‌های اجتناب از مطالعه، مطالعه به دلایل اجتماعی، مطالعه به قصد چالش برانگیزی و تکلیف، نسبت به بقیه انگیزه‌ها نمره‌های کمتری را به خود اختصاص دادند. یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش عبارتند از: بین انگیزه‌های اهمیت، شناخت، نمره و رقابت، از لحاظ میزان برخورداری، تفاوتی معنادار وجود دارد. بین انگیزه‌های لذت و به دلایل اجتماعی بر اساس جنسیت، تفاوتی معنادار وجود دارد. بین انگیزه‌های اثربخشی، چالش برانگیزی، اهمیت، شناخته شدن، نمره، اجتماعی و اجتناب بر حسب مقطع تحصیلی، تفاوت معنادار وجود دارد. بین انگیزه‌های اثربخشی، چالش برانگیزی، کنجکاوی، شناخته شدن، اجتماعی و رقابت با معدل نمره املاي دانش‌آموزان مورد بررسی در دو سال اخیر، رابطه معنادار وجود دارد. همین نتیجه به غیر از انگیزه شناخته شدن در مورد معدل نمره فارسی دانش‌آموزان مورد بررسی، در دو سال اخیر دیده می‌شود. بین انگیزه‌های اثر بخشی، چالش بر انگیزی، کنجکاوی و تکلیف و معدل درسی دانش‌آموزان مورد بررسی، رابطه معنادار وجود داشت. بین انگیزه‌های چالش برانگیزی، شناخته شدن، نمره و رقابت و عضویت فعال در کتابخانه، رابطه معنادار دیده شد. البته در این مورد، رابطه بین انگیزه‌های یاد شده و عضویت فعال در کتابخانه منفی بود. بین هیچ کدام از انگیزه‌های مختلف مطالعه و میزان آشنایی دانش‌آموزان مورد بررسی با اینترنت، رابطه معناداری دیده نشد.

کلیدواژه‌ها: انگیزه‌های مطالعه، انگیزه‌های خواندن، دانش‌آموزان پنجم ابتدایی، دانش‌آموزان سوم راهنمایی، مشهد، جنسیت، مقطع تحصیلی، میزان برخورداری، نمره املا، نمره فارسی، معدل درسی، کتابخانه، اینترنت

1. مقدمه

چرا مطالعه می‌کنیم؟

۱. برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر محمدحسین دیانی

۲. استاد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد

۳. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی از دانشگاه فردوسی مشهد؛

آنچه پاسخ به این سؤال را برای ما میسر می‌کند، اشاره به ضرورتها و فواید مطالعه در دوران حیات در جامعه کنونی است. رهایی انسان از زندان تاریک جهل، گسترش افق دید وی و تصمیم‌گیری به دور از شتاب زدگی، پیدا کردن راه‌حلهای مختلف برای مشکلات، برقراری ارتباط با دیگران، افزایش اعتماد به نفس، آشنایی با افکار نو، سپری کردن اوقات فراغت، افزایش دانش و تسریع رشد فکری، از مواردی است که در پاسخ به پرسش بالا باید بر آنها تأکید کرد. در زمینه سواد اطلاعاتی در جامعه اطلاعاتی نیز مطالعه و خواندن اهمیت دارد. سواد اطلاعاتی، به خواندن متکی است و برای تبدیل شدن به خواننده‌ای فعال، عادت به مطالعه در سالهای اولیه زندگی و ممارست کافی لازم است.

انتخاب کودکان برای مطالعه از آن جهت اهمیت دارد که در سنینی قرار دارند که اولین تجربه‌های خواندن را می‌گذرانند. این تجربه‌های اولیه از خواندن، تأثیر بسزایی بر روند ادامه آن در طول زندگی و بزرگسالی شان دارد. این که بدانیم کودکان، خواندن چه چیزهایی را دوست دارند و چرا می‌خوانند؛ چه چیزهایی، چه دلایلی و چه شرایطی آنان را به سوی خواندن سوق می‌دهد و آنان را به خوانندگان همیشگی و وفادار تبدیل می‌کند، برای ما بسیار مهم است. شاید همه این موارد را بتوان در بررسی انگیزه‌های آنان از خواندن درک کرد. انگیزه، محرک اصلی فرد برای خواندن است. این عامل که نقش تحریک کننده دارد، در کسب عادت به مطالعه و تغییر در عادات معمول زندگی، اهمیت زیادی دارد؛ تا آنجا که به نظر «لین برگر»، یکی از مراحل تغییر در عادت، انگیزه است (استیگر، 1377، ص. 45). با تحلیل این انگیزه‌ها و توجه به عوامل درونی و بیرونی که بر این انگیزه‌ها مؤثر است، می‌توان به حقایقی پی برد که ما را در برنامه‌ریزیها و استفاده از راهکارهای مختلف در این زمینه برای گروه‌های مختلف جنسی، مقاطع گوناگون تحصیلی، وضعیتهای اقتصادی - اجتماعی مختلف، موقعیتهای درسی گوناگون و ... یاری می‌دهد.

2. بیان مسئله

همه می‌دانیم سرانته مطالعه در ایران، بالا نیست. ما در مقایسه با کشورهای پیشرفته، به طور حتم، زمان کمتری برای خواندن و مطالعه صرف می‌کنیم. علت هر چه که باشد، کتاب، کتابخانه، کتابدار، قیمت، کیفیت، دسترس پذیری، ...، نقش خود انسان در این رابطه فراموش نشدنی است و نمی‌توان آن را نادیده گرفت. این احتمال هست که هدفها و انگیزه‌های ما برای مطالعه چندان قوی نیست؛ زیرا اگر انسان به ضرورت و فایده یک امر آگاه شود، عوامل بیرونی، نمی‌تواند نقش چندان مؤثری در رفتار وی داشته باشد.

مسئله این پژوهش، نیز همین مشکل است: نخواندن و کم خواندن. از آنجا که هر امری برای آنکه تداوم یابد و جزو عاداتهای مناسب ذهنی باشد، باید از کودکی در انسان شکل گرفته باشد و مطالعه نیز از این امر مستثنا نیست، به سراغ کودکان و نوجوانان - کسانی که در اولین مراحل کسب مهارت خواندن هستند و نخستین تجربیات مطالعه خود را می‌گذرانند - رفتیم تا دریابیم انگیزه‌های آنها برای مطالعه چیست؟ و آیا تفاوت‌های فردی ناشی از جنسیت آنان، میزان برخورداری آنها از امکانات اقتصادی، مقطعی که در آن تحصیل می‌کنند و ... بر این انگیزه‌ها تأثیری دارد؛ یا خیر؟

به‌طور اخص، آنچه این پژوهش به آن می‌پردازد، بررسی عوامل مؤثر بر انگیزه‌های خواندن در دانش‌آموزان کلاس پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی شهر مشهد است. عوامل مورد نظر، عبارتند از: میزان برخورداری، جنسیت، پایه تحصیلی، وضعیت تحصیلی، توانایی خواندن و نوشتن دانش‌آموز (نمره املای فارسی)، عضویت فعال در کتابخانه و میزان آشنایی با اینترنت.

3. هدفهای پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، پی بردن به وجود یا نبود و نیز شدت و ضعف انگیزه‌های مختلف دانش‌آموزان برای خواندن و عوامل مؤثر بر روی این انگیزه‌هاست. این شناخت و بررسی می‌تواند ما را در جهت برنامه‌ریزی‌های بهتر با دید کارشناسانه برای کودکان در زمینه خواندن و رشد مهارت‌ها و انگیزه‌های خواندن آنها، یاری کند. در این تحقیق، تقویت انگیزه‌های دخیل در خواندن درست، اصولی، هدفمند و با برنامه و نیز تقویت عادت متفکرانه کودکان به مطالعه و خواندن (یغمایی و خندان، 1383) و کمک به یادگیری مادام‌العمر و نیز تقویت سواد اطلاعاتی - که خواندن، اساس داشتن آن است - مدنظر بوده است. از نتایج این پژوهش نیز می‌توان در جهت بازنگری در خدمات مجموعه سازی و مشاوره کتابخانه‌های کودکان سود برد.

4. سؤالهای پژوهش

- 1- انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی چیست؟
- 2- انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان در چه سطح یا سطوحی است؟

5. فرضیه‌های پژوهش

1. بین انواع انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی بر حسب میزان برخورداری تفاوت معناداری وجود دارد.
2. بین انواع انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی بر حسب جنسیت تفاوت معناداری وجود دارد.
3. بین انواع انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی بر حسب مقطع تحصیلی تفاوتی معنادار وجود دارد.
4. بین انگیزه‌های مطالعه در دانش‌آموزان مورد بررسی با معدل نمره املای فارسی آنها در دو سال اخیر، رابطه‌ای معنادار وجود دارد.
5. بین انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی با وضعیت تحصیلی آنها (معدل درسی) رابطه معناداری وجود دارد.
6. بین انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی و عضویت آنها در کتابخانه به صورت فعال رابطه معناداری وجود دارد.

7. بین‌انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی با میزان آشنایی با اینترنت، رابطه‌ای معنادار وجود دارد.

6. پیشینه پژوهش

6-1. خارج از کشور

«ویگفیلد و گاتری» (1995) در پروژه ای 2ساله در مرکز ملی پژوهشی خواندن، با هدف ارزیابی انگیزه‌های متفاوت خواندن کودکان و تفاوت‌های پایه تحصیلی، زمان مطالعه و... 105 نفر از دانش‌آموزان مقاطع چهارم و پنجم ابتدایی (59 نفر از کلاس چهارم و 46 نفر از کلاس پنجم، 47 نفر دختر و 58 نفر پسر) را در یک مدرسه ابتدایی در مریلند جنوبی⁴ بررسی کردند. ابزار پژوهش، پرسشنامه⁵ MRQ بود. تحلیل عاملی و تحلیل پایایی این پرسشنامه نشان داد جنبه‌هایی مثل خواندن به قصد اثر بخشی و خواندن به قصد چالش برانگیزی و کنجکاوی، خواندن به قصد لذت، خواندن به قصد شناخته شدن، خواندن به دلایل اجتماعی و رقابت، پایایی بالایی دارند و جنبه‌هایی مثل خواندن به دلیل اهمیت، خواندن به قصد نمره، تکلیف و خواندن به قصد اجتناب، پایایی کمتری داشتند. همچنین، تحلیل عاملی نشان داد که برخی از جنبه‌های پیشنهاد شده انگیزه‌های خواندن، همیشه وضوح ندارند و تا حد زیادی با جنبه‌های دیگر مرتبطند. این جنبه‌های مرتبط، عبارت بودند از: خواندن به دلایل اجتماعی با شناخت، اجتماعی با لذت، لذت با کنجکاوی، نمره با کنجکاوی و چالش برانگیزی با کنجکاوی. آنها دریافتند که دانش‌آموزان سال پنجم، بخصوص در نیمسال پاییز، انگیزه مثبت کمتری نسبت به کلاس چهارمی‌ها برای خواندن داشتند. دختران نسبت به پسران، به طور کلی، انگیزه‌های بیشتری برای خواندن دارند و علاوه بر این، همچنین دختران نسبت به پسران در برنامه خواندن مدرسه بیشتر فعالند؛ هر چند این تفاوت، چندان زیاد نبود. تحلیل همبستگی نشان داد تعداد جنبه‌های انگیزه‌های خواندن دانش‌آموزان با میزان خواندن آنها در برنامه خواندن مدرسه رابطه دارد. بیشترین انگیزه‌های مربوط به میزان خواندن، شامل دلایل اجتماعی، اثر بخشی، کنجکاوی، لذت، شناخت، نمره و اهمیت بود.

«لیلا ترکانلوغلو» (2001) ماهیت انگیزه‌های خواندن دانش‌آموزان ترکیه و رابطه بین انگیزه‌های خواندن و میزان خواندن آنها را مطالعه کرده است. شرکت کنندگان در پژوهش وی، 151 دانش‌آموز از مقاطع هفتم، هشتم و نهم یک مدرسه در آناتولی بودند؛ شامل 48 کلاس هفتمی (23 دختر و 25 پسر)، 55 کلاس هشتمی (29 دختر و 26 پسر) و 48 کلاس نهمی (28 دختر و 20 پسر) که به طور کلی، 80 نفر دختر و 71 نفر پسر بودند. زبان اصلی این دانش‌آموزان، ترکی بود و در حال یادگیری زبان انگلیسی بودند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه انگیزه‌های خواندن و سیاهه فعالیت خواندن RAI بود که در بهار سال تحصیلی 1999-2000 اجرا شد. روایی و پایایی این دو ابزار، با نمونه 45 نفری از دانش‌آموزان (16 کلاس هفتمی، 20 کلاس هشتمی و 9 کلاس نهمی؛ 20 دختر و 25 پسر) سنجیده و مشخص شد با تغییرات اندک در برخی کلمات برای قابل فهم تر شدن، آزمون آلفا کرونباخ پایایی خوبی دارد. از آزمونهای آماری U من ویتنی، همبستگی دو

1. Southeastern Maryland.
2. Motivations of Reading Questionnaire.

متغیره و تحلیل واریانس استفاده شد. بررسی نشان داد انگیزه‌های درونی مانند کنجکاوی و به چالش کشیدن، بیش از انگیزه‌های بیرونی مانند نمره و رقابت در این دانش‌آموزان وجود دارد. در حالی که انگیزه به دلایل اجتماعی و به قصد اجتناب، در سطح پایینی قرار دارد. در انگیزه‌های خواندن، تفاوت معناداری بین دختران و پسران دیده نشد. از نظر پایه تحصیلی، بین انگیزه‌های خواندن پایه های هفتم و نهم، تفاوت معناداری دیده شد؛ تفاوت معناداری از نظر جنسیت بین میزان خواندن با دلایل شخصی و خواندن برای مدرسه دیده شد؛ یعنی دختران، بیش از پسران به منظور علاقه‌مندی می‌خوانند تا برای مدرسه. از نتایج دیگر این پژوهش به کشف تفاوت معنادار بین میزان خواندن دانش‌آموزان پایه‌های 7-8 و 7-9 به دلایل شخصی و مدرسه، رابطه مثبت بین انگیزه به قصد اثربخشی با میزان خواندن برای مدرسه و به دلایل شخصی، و رابطه مثبت بین انگیزه‌های کنجکاوی، لذت، شناخت و نمره با میزان خواندن به قصد مدرسه بود.

در پژوهش «پرلز» (2001)، مهمترین متغیرهای پیشینه‌ای در عملکرد سواد خواندن دانش‌آموزان ایران بررسی شد. نتایج این تحقیق که بر روی 6600 نفر از دانش‌آموزان مقطع چهارم دبستان انجام شد، نشان داد با بالا رفتن تحصیلات پدر، میانگین عملکرد سواد خواندن دانش‌آموزان نیز افزایش می‌یابد. همچنین تحقیقی که روی 7728 نفر از دانش‌آموزان مقطع چهارم دبستان انجام شد، نشان داد بین نگرش نسبت به خواندن کتاب و عملکرد سواد خواندن، رابطه معنادار وجود دارد. ادامه این مطالعه روی 6889 نفر از دانش‌آموزان مقطع چهارم دبستان، نشان داد بین وضعیت اقتصادی دانش‌آموزان و عملکرد خواندن آنان رابطه معنادار وجود دارد؛ یعنی با بالا رفتن وضعیت اقتصادی دانش‌آموزان، عملکرد آنان نیز بالا می‌رود؛ ولی در دانش‌آموزانی که متعلق به خانواده‌های بسیار مرفه هستند، تفاوت عملکرد خواندن نسبت به سایر خانواده‌ها دیده نمی‌شود. در مطالعه‌ای هم که بر روی 7426 نفر انجام شد، مشخص گردید عامل جنسیت در عملکرد خواندن، مؤثر است و عملکرد دختران با عملکرد پسران، تفاوت معنادار دارد و دختران، از این جهت در سطح بالاتری قرار دارند. در مورد انگیزه خواندن به قصد کسب و کاربرد اطلاعات طبق این پژوهش دختران، میانگین عملکرد بیشتری از پسران داشته‌اند. بررسی رابطه پیشرفت سوادخواندن دانش‌آموزان و تماشای برنامه‌های آموزشی تلویزیون - که بر روی 6786 نفر انجام شد- نشان داد کودکانی که هرگز برنامه‌های آموزشی تلویزیون را ندیده‌اند، به طور معناداری عملکرد ضعیف‌تری دارند. از لحاظ خواندن، در سال 2001 کشور ما در خواندن برای هدفهای ادبی و اطلاعاتی، از میانگینهای بین‌المللی پایین‌تر بوده است (به نقل از کریمی، 1383).

6-2. داخل کشور

«دیانی» (1365) در پاسخ به سؤال «چرا مردم کتاب می‌خوانند» به نقل از ابرامی اظهار می‌دارد: «نتایج به

دست آمده از طریق پرسش مردم مشخص کرده است که انگیزه‌ها و هدفهای مهم خواندن عبارتند از:

1. آموزشی

2. راهیابی برای حل مشکل

3. گسترش افق معلومات عمومی

4. تفریح، تفنن و لذت جویی

5. علاقه‌مندی به مسائل سیاسی و علمی.

«دیانی» به نقل از ابرامی اشاره می‌کند که شاید به شماره کتابهایی که خوانده می‌شود، برای خواندن،

غایت و هدف وجود داشته باشد؛ اما خیلی کلی می‌توان همه آنها را به دو دسته لذت جویی و دانش‌اندوزی

تقسیم کرد. گرچه به هنگام لذت از مطالعه نیز چیزی آموخته می شود و یا در هنگام دانش اندوزی نیز از لذت بی بهره نمی مانیم؛ اما در هر عمل خواندن، چیرگی یک هدف بر هدف دیگر، آشکار است.

«پریرخ و دیگران» (1382) با هدف آگاهی از روشهایی که می تواند انگیزه لازم را در دانشجویان کتابداری برای مطالعه حرفه ای ایجاد کند، نظرهای 88 نفر از دانشجویان این رشته را در دانشگاه فردوسی مشهد - که ورودی سالهای 77 و 78 و 79 بودند - جویا شدند. پژوهش در مرحله مقدماتی (به شیوه های مصاحبه، پرسشنامه و کتابسنجی) و مرحله نهایی (فقط پرسشنامه) انجام شد و نشان داد که ایجاد فرصت سؤال و جواب، یا بحث و مناظره در کلاسهای درس، انجام تمرینهای پژوهشگرا، برگزاری همایش، گزارش کار و معرفی منابع بیشتر برای مطالعه و آمادگی برای امتحان، از روشهایی است که می تواند در ایجاد انگیزه برای مطالعه مؤثر باشد. آنها معتقد بودند که این روشها تنها تا حدودی در کلاسهای درس اجرا می شود.

«قریشی» (1383) در پایان نامه خود با عنوان «بررسی نظر دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد درباره خواندن به قصد یادگیری، خواندن به قصد لذت، خواندن به قصد تصمیم گیری و دو اصل معقول اندیشی و کمترین کوشش» که با پرسشنامه محقق ساخته انجام داد، دیدگاه های دانشجویان سال سوم و چهارم مقطع کارشناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی را درباره خواندن بررسی کرد. نمونه مورد بررسی وی، شامل 253 نفر بود که کل دانشجویان پسر دانشکده (107 نفر)، به دلیل کمی تعداد دانشجویان پسر دانشکده و 146 نفر (با استفاده از نمونه گیری تصادفی منظم از 250 نفر دانشجوی دختر) بود. نتایج پژوهش نشان داد: 1- دانشجویان بر خواندن به قصد یادگیری، بیشتر از خواندن به قصد تصمیم گیری تأکید دارند. 2- دانشجویان زن رشته های روانشناسی و علوم تربیتی، بیشتر از دانشجویان مرد همین رشته ها بر خواندن به قصد لذت تأکید دارند. 3- دانشجویان خانم رشته علوم تربیتی و روانشناسی بیشتر از دانشجویان مرد همین رشته ها بر خواندن به قصد تصمیم گیری تأکید دارند. ولی بین دانشجویان زن و مرد رشته کتابداری در این مورد، تفاوت معناداری وجود ندارد. 4- بین میزان تأکید بر خواندن به قصد یادگیری دانشجویان زن و مرد رشته های علوم تربیتی و روانشناسی تفاوت معناداری وجود دارد. اما بین دانشجویان زن و مرد رشته کتابداری در این مورد، تفاوتی مشاهده نمی شود. 5- تفاوت معناداری بین رشته تحصیلی دانشجویان و مقاصد خواندن آنها وجود ندارد. 6- اصل کمترین کوشش برای هر نوع خواندنی مورد تأکید دانشجویان است. 7- تفاوت معناداری بین رشته تحصیلی دانشجویان و اصل کمترین کوشش وجود ندارد و 8- معقول اندیشی، شکل دهنده رفتارهای مطالعاتی دانشجویان است.

3-6. استنباط از پژوهشهای انجام شده

برخی پژوهشها به مطالعه و خواندن به طور کلی و برخی فقط به انگیزه ها و عوامل مؤثر بر خواندن پرداخته اند. برخی تحقیقات فقط به ماهیت انگیزه های خواندن توجه کرده اند و برخی دیگر، یک یا چند عامل از عوامل تأثیرگذار بر انگیزه های خواندن را بررسی کرده اند. جامعه بیشتر این پژوهشها، دانش آموزان در مقاطع مختلف ابتدایی بوده است. در واقع، بیشتر این مطالعات، به دانش آموزان مربوط است.

نتایج چند تحقیق مورد بررسی در این قسمت، در بسیاری موارد، در راستای فرضیه های پژوهش حاضر است. هر چند همه نتایج ممکن است در یک جهت نباشد، برخی متغیرهای آنها همانهایی است که در این

پژوهش مورد توجه بوده است؛ مانند جنسیت، پایه تحصیلی و دیگر متغیرها. از جمله نتایجی که این تحقیقات نشان می‌دهند، این است که جنسیت، عامل مهمی در تفاوت‌های بین انگیزه‌های دانش‌آموزان در خواندن است و علایق دو جنس، برای انتخاب مواد خواندنی، متفاوت است. پایه تحصیلی که دانش‌آموز در آن مشغول به تحصیل است، مشخصه دیگری برای ایجاد تفاوت بین انگیزه‌های دانش‌آموزان است. در مورد عوامل دیگر نیز نتایج، نشان دهنده نوعی رابطه بین عوامل و انگیزه‌های خواندن است.

7. روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و در اجرای آن، از روش پیمایشی استفاده شده است.

7-1. جامعه آماری

تمام دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع ابتدایی و راهنمایی شهر مشهد

7-2. نمونه آماری

مشهد 7 ناحیه آموزش و پرورش دارد. از بین 7 ناحیه، 3 ناحیه بر اساس میزان برخورداری انتخاب شد. این انتخاب با مشورت مسئولان آموزش و پرورش خراسان رضوی انجام شد. طبق نظر و شناخت آنها ناحیه 4، ناحیه برخورداری، ناحیه 2، ناحیه نیمه برخورداری و ناحیه 5 ناحیه غیربرخورداری معرفی گردد. از بین نواحی انتخاب شده، 4 مدرسه - یک دبستان دخترانه، یک دبستان پسرانه، یک مدرسه راهنمایی دخترانه و یک مدرسه راهنمایی پسرانه - از مناطقی که ویژگی برخورداری در آنها مدنظر بود، به طور تصادفی برگزیده شد. سپس از بین هر دبستان، یک کلاس پنجم ابتدایی و از هر مدرسه راهنمایی، یک کلاس سوم راهنمایی، انتخاب و به تمامی دانش‌آموزان آن کلاس، پرسشنامه انگیزه‌های خواندن ارائه شد.

7-3. ابزار پژوهش

ابزار پژوهش برای گردآوری داده‌ها، پرسشنامه انگیزه‌های خواندن (MRQ) است که «گاتری، مگگوف و ویگفیلد» در 1992 در مرکز ملی پژوهشی خواندن ایالات متحده آمریکا تهیه و تدوین کرده‌اند و از آن زمان تاکنون در پژوهش‌های بسیاری از آن استفاده شده است.

7-4. روایی و پایایی پرسشنامه

از آنجا که این پرسشنامه قبلاً در پژوهش‌های «ویگفیلد و گاتری»، (1995)؛ «ویگفیلد و گاتری»، (1997)؛ «ویگفیلد، مک‌کنا و آن دیسی» (1997)؛ «ترکانلوغلو» (2001)؛ «ویگفیلد و دیگران» (2004)؛ «گاتری و ونگ» (2004)؛ «گاتری و دیگران» (2006) به کار رفته است و همگی روایی و پایایی آن را آزموده‌اند، در پژوهش حاضر نیز برای بررسی صحت ترجمه، پرسشنامه ترجمه شده در اختیار 4 نفر از اعضای هیئت علمی رشته کتابداری و 1 نفر از رشته علوم تربیتی قرار گرفت و اصلاحات مورد نظر در پرسشنامه انجام شد. سپس برای تعیین روایی محتوا، پرسشنامه در اختیار 5 نفر از اعضای هیئت علمی رشته‌های روانشناسی و علوم تربیتی که در حوزه انگیزه نیز فعالیت داشتند، قرار گرفت و اصلاحات لازم در آن انجام شد. برای بررسی پایایی، پرسشنامه در اختیار 30 نفر از دانش‌آموزان قرار گرفت. آلفای کرونباخ برابر 0/81 نشان داد که این ابزار پایایی مناسب و مطلوب را دارد. برای روشن شدن این مسئله که آیا دانش‌آموزان می‌توانند مفهوم جملات پرسشنامه را درک کنند، پرسشنامه در اختیار 20 نفر دانش‌آموز قرار گرفت و در برخی جملات و

کلمات، اصلاحاتی انجام شد. در مرحله نهایی، آزمون پرسشنامه روی 304 نفر از دانش آموزان مقاطع پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی اجرا شد. در این پرسشنامه، 11 انگیزه خواندن بررسی می شوند. پاسخهایی که بر روی طیف 5 گزیننه ای لیکرت به سؤالهای پرسشنامه داده می شود، وضعیت انگیزه های یازده گانه خواندن را مشخص می کند.

8. تجزیه و تحلیل داده ها

8-1. داده های توصیفی

در جدول ذیل، توزیع فراوانی دانش آموزان مورد بررسی، از نظر متغیرهای مورد مطالعه در این پژوهش

آمده است:

جدول 1. توزیع فراوانی دانش آموزان مورد بررسی از نظر متغیرهای مورد مطالعه

متغیرها	تعداد	درصد
جنسیت	دختر	151
	پسر	153
مقطع تحصیلی	پنجم ابتدایی	159
	سوم راهنمایی	145
میزان برخورداری	برخوردار	114
	نیمه برخوردار	93
	غیر برخوردار	97
عضویت فعال در کتابخانه	عضو فعال	156
	عضو غیر فعال	147
میزان آشنایی با اینترنت	بی پاسخ	1
	اصلاً	115
	کم	76
	متوسط	74
جمع	زیاد	26
	بسیار زیاد	8
	بی پاسخ	1
	304	100

8-2. آمار استنباطی

سؤال شماره 1. دانش آموزان مورد مطالعه کدام انگیزه های مطالعه مورد نظر در این پژوهش را

دارند؟

2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	درجه آزادی
0/144	/018	0/133	/028	/000	/404	0/001	0/289	0/207	0/65	0/060	سطح معنادار
ی											

بر اساس این آزمون، در انگیزه مطالعه به قصد اهمیت، بین دانش آموزان برخوردار و غیر برخوردار، تفاوتی معنادار مشاهده شد که نشان می دهد دانش آموزان غیر برخوردار، برای مطالعه به قصد اهمیت، نسبت به دانش آموزان برخوردار انگیزه های بالاتری دارند. در انگیزه مطالعه به قصد شناخته شدن و مطالعه به قصد نمره هم بین دانش آموزان برخوردار و نیمه برخوردار و نیز بین دانش آموزان برخوردار و غیر برخوردار، تفاوتی معنادار بود که نشان می دهد دانش آموزان برخوردار، از دو گروه دیگر، انگیزه کمتری در این زمینه داشته اند. در انگیزه مطالعه به قصد رقابت نیز بین دانش آموزان برخوردار و غیر برخوردار، تفاوت معنادار مشاهده شد که نشان می دهد دانش آموزان برخوردار از این انگیزه نیز نمره های کمتری نسبت به گروه دیگر به دست آورده اند.

به طور کلی، در چهار انگیزه مذکور، دانش آموزان برخوردار، انگیزه های کمتری نسبت به دو دسته دانش آموز دیگر داشته اند. اما بین دانش آموزان نیمه برخوردار و غیر برخوردار، تفاوتی معنادار نبود. در سه انگیزه از این چهار انگیزه (یعنی شناخته شدن، نمره و رقابت) که جزو انگیزه های بیرونی هستند، دانش آموزان غیر برخوردار و نیمه برخوردار، نمره های بالاتری داشته اند؛ یعنی دانش آموزانی که وضعیت اقتصادی پایین و متوسطی دارند. بیشتر به دلیل این که مورد تشویق و تمجید قرار گیرند، نمره های بهتری کسب کرده و با دانش آموزان دیگر رقابت داشته باشند، مطالعه می کنند. شاید علت، این باشد که آنها به دنبال کسب موقعیتهای بهتر و جبران کمبودهای اقتصادی خود هستند و سعی دارند جایگاه خود را در اجتماع بالا ببرند.

نتیجه حاصل، با نتایج تحقیقاتی چون «بیکر و ویگفیلد» (1999) که نشان داد انگیزه های دانش آموزان کم درآمد و متوسط با یکدیگر در یک سطح است، همخوانی دارد. از سوی دیگر، «پرلز» (2001) نیز به این نتیجه رسید که هر چند بین وضعیت اقتصادی دانش آموزان و خواندن آنان رابطه معنادار مثبتی وجود دارد؛ یعنی با افزایش درآمد، خواندن کودکان در سطح بالاتری است، اما این نتیجه در مورد خانواده های بسیار مرفه صادق نیست که مؤید بخشی دیگر از نتایج حاصل از این پژوهش است.

جدول 3-1: نتایج آزمون تعقیبی LSD برای بررسی تفاوت انگیزه های مذکور بر اساس میزان برخورداری

انگیزه ها	میزان برخورداری	میانگین	تفاوت میانگین	تعداد
اهمیت	برخوردار	3/13		114
	غیر برخوردار	3/46	-0/32	97
	برخوردار	2/9		114
شناخته شدن	نیمه برخوردار	3/18	-0/28	93
	غیر برخوردار	3/13	-0/22	97
	برخوردار	3/53	-0/18	114
نمره	نیمه برخوردار	2/67	-0/17	93
	غیر برخوردار	2/36		97

انگیزه‌ها	میزان برخورداری	میانگین	تفاوت میانگین	تعداد
رقابت	برخوردار	3/26	-0/19	114
	غیر برخوردار	3/46		97

فرضیه شماره 2: بین انواع انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی بر حسب جنسیت، تفاوت معناداری وجود دارد.

به دلیل نداشتن توزیع نرمال همه انگیزه‌های مورد بررسی و دو گروهی بودن نمونه‌های مورد مطالعه، برای این فرضیه از آزمون «یومان ویتنی» استفاده شد. همان‌طور که از جدول شماره 4 بر می‌آید، نتایج آزمون یومان ویتنی برای بررسی تفاوت انگیزه‌های مختلف مطالعه در دانش‌آموزان بر اساس جنسیت، نشان می‌دهد که در انگیزه‌های اثر بخشی، چالش برانگیزی، کنجکاوی، اهمیت، تکلیف، شناخته شدن، نمره، رقابت و اجتناب، تفاوتی بین دانش‌آموزان دختر و پسر مورد بررسی وجود ندارد. بنابراین، این فرضیه در مورد انگیزه‌های مذکور رد می‌شود؛ اما در انگیزه‌های لذت و به دلایل اجتماعی، بر اساس جنسیت دانش‌آموزان مورد بررسی، تفاوت معناداری وجود دارد. بنابراین، این فرضیه در مورد این دو انگیزه صدق می‌کند.

جدول 4. آزمون «یومان ویتنی» برای تفاوت انگیزه‌ها بر اساس جنسیت

آزمون	یومن	ویتنی	Z	p-value							
یومن	11018	10201	11541	9901	10507	10662	1030	10492	9453	10969	11463
ویتنی	-0/701	-1/775	-0/014	-2/164	-0/728	-1/171	-1/606	-1/396	-2/741	-0/765	-0/115
Z	0/483	0/076	0/989	0/030	0/467	0/242	0/108	0/163	0/006	0/444	0/908
p-value											

همان‌طور که از نتایج جدول 4-1 بر می‌آید، در هر دو انگیزه لذت و به دلایل اجتماعی، بین دو جنس دختر و پسر تفاوت معنادار وجود دارد؛ به این صورت که دختران، در این دو مورد انگیزه‌های بالاتری نسبت به پسران از خود نشان داده‌اند. علت نتیجه حاصل، شاید این باشد که دختران، بیشتر علاقه دارند با هدف لذت بردن از مواد و مطالب خواندنی به سوی مطالعه جذب شوند و این فعالیت را وسیله ای برای شرکت در اجتماع و بودن با دیگران و موضوع صحبت قرار دادن آن قرار می‌دهند که به نظر می‌رسد به دلیل ویژگی‌های خاصی باشد که در جنس مؤنث وجود دارد. نتایج حاصل با نتایج پژوهشهایی چون «اللید»، 1978؛ «مارش»، 1989؛ «اکلز و دیگران»، 1993؛ «مادن و دیگران»، 1993؛ «گامبرل و دیگران»، 1993؛ «مک کنا و دیگران»، 1994؛ «بیکر و ویگفیلد»، 1999؛ «ویگفیلد و گاتری»، 1995؛ «ویگفیلد و گاتری»، 1997 و «پرلز»، 2001 که بیان می‌کنند انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان دختر، از دانش‌آموزان پسر مثبت تر یا به تعبیر دیگر، بیشتر است، همخوانی دارد؛ البته این نتیجه را به صورت کلی درباره همه انگیزه‌ها گرفته‌اند.

جدول 4-1. تفاوت میانگین در دو انگیزه لذت و به دلایل اجتماعی، بر اساس جنسیت

انگیزه‌ها	جنسیت	تفاوت میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
لذت	دختر	3/12	0/5	150
	پسر	2/98	0/55	153
به دلایل اجتماعی	دختر	2/66	0/59	150
	پسر	2/47	0/63	153

فرضیه شماره 3: بین انواع انگیزه مطالعه دانش آموزان بر حسب مقطع تحصیلی، تفاوت معناداری وجود دارد.

بر اساس این آزمون، بین انگیزه‌های کنجکاوی، لذت، تکلیف و رقابت، بر اساس مقطع تحصیلی، بین دانش آموزان مورد بررسی، تفاوت معنادار مشاهده نشد، در حالی که بین انگیزه‌های اثر بخشی، چالش برانگیزی، اهمیت، شناخت، نمره، اجتماعی، اجتناب بین دانش آموزان پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی، تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول 5. آزمون «یومان ویتنی» برای تفاوت انگیزه‌ها بر اساس مقطع تحصیلی

اجتناب	رقابت	اجتماع	نمره	شناخت	تکلیف	اهمیت	لذت	کنجکاوی	چالش	اثر بخشی	آزمون من ویتنی
9905/300	10357/300	8915/300	9494/300	9102/300	11384/300	9360/300	11521/300	10202/300	8528/300	9610/300	z
2/130	3/410	2/581	3/191	3/157	2/218	0/008	1/740	3/742	2/322	-	P
0/124	0/301	0/301	0/301	0/300	0/23	0/994	0/082	0/300	0/312	0	

همان‌طور که در جدول 5-1 مشهود است، در تمام این انگیزه‌ها به جز انگیزه «اجتناب»، دانش آموزان مقطع پایین‌تر (پنجم ابتدایی) انگیزه‌های بالاتری نسبت به دانش آموزان مقطع بالاتر (سوم راهنمایی) داشته‌اند. این نتایج، همگی با تحقیقات و پژوهشهایی که پیش از این انجام شده، کاملاً تطابق و هماهنگی دارد. تحقیقاتی مانند «مک کنا، کیر و السورتز» (1994)، «بیکر و ویگفیلد» (1999)، «ترکانلوغلو» (2001)، «الدفادر» (1992) و «گاتری و ویگفیلد» (1995) که در همه آنها همین نتیجه حاصل شده؛ البته به غیر از انگیزه اجتناب که این نتیجه نیز با این توجیه قابل دفاع است که طبق نظر «ویگفیلد و گاتری» (1995)، بین انگیزه اجتناب و باقی انگیزه‌ها به غیر از انگیزه تکلیف، رابطه‌ای معنادار وجود دارد.

طبق نظر «هارتر» (1981)؛ «ویگفیلد و دیگران» (1997)؛ «الدفادر و دیگران» (1993)، علت کاهش انگیزه‌های درونی مانند خواندن به قصد اهمیت، این است که با افزایش سالهای تحصیل، انگیزه‌های درونی در دانش آموزان کاهش می‌یابد. از سوی دیگر، در مورد انگیزه‌های بیرونی، مانند شناخته شدن و نمره نیز می‌توان

گفت چون در سالهای ابتدای تحصیل، بیشتر دانش آموزان، مطالعه و خواندن خود را در مدرسه و در محیطی انجام می دهند که با دیگران مقایسه می شوند؛ یا از آنها تمجید می شود و آنها را تشویق می کنند، این انگیزه ها در دانش آموزان بیشتر است و چون با افزایش سالهای تحصیل، این شرایط کمتر وجود دارد، انگیزه های بیرونی دانش آموزان نیز رو به کاهش می رود.

از سوی دیگر، کاهش انگیزه های خود اثربخشی، شامل انگیزه های اثربخشی و چالش برانگیزی، از آن جهت قابل توجه است که با افزایش سالهای تحصیل، تمایل فرد برای موفقیت در خواندن، به دلیل تسلط بر آن و افزایش دانش و مهارت وی در این زمینه کاسته می شود. کاهش انگیزه به دلایل اجتماعی نیز از این جهت قابل توجه است که دانش آموزان مقاطع بالاتر، برای بودن با یکدیگر فعالیتهای دیگری به غیر از مطالعه می یابند.

جدول 5-1. بررسی تفاوت میانگین انگیزه های مذکور، بر اساس مقطع تحصیلی

انگیزه ها	مقطع تحصیلی	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
اثربخشی	پنجم ابتدایی	3/03	0/59	159
	سوم راهنمایی	2/83	0/62	145
چالش برانگیزی	پنجم ابتدایی	3/03	0/65	159
	سوم راهنمایی	2/71	0/63	145
اهمیت	پنجم ابتدایی	3/40	0/64	159
	سوم راهنمایی	3/16	0/83	145
شناخته شدن	پنجم ابتدایی	3/15	0/6	159
	سوم راهنمایی	2/95	0/59	145
نمره	پنجم ابتدایی	3/35	0/57	159
	سوم راهنمایی	3/14	0/68	145
به دلایل اجتماعی	پنجم ابتدایی	2/68	0/61	159
	سوم راهنمایی	2/43	0/6	145
اجتناب	پنجم ابتدایی	2/32	0/69	159
	سوم راهنمایی	2/49	0/73	145

فرضیه شماره 4. بین انگیزه های مطالعه در دانش آموزان مورد بررسی، با معدل نمره املای فارسی آنها در دو سال اخیر، رابطه معناداری وجود دارد.

این فرضیه مشتمل بر دو فرضیه است که به صورت جداگانه به آنها می پردازیم:

الف) بین انگیزه های مطالعه در دانش آموزان مورد بررسی، با معدل نمره املای آنها در دو سال اخیر، رابطه ای معنادار وجود دارد.

همان طور که از نتایج آزمون همبستگی «اسپیرمن» در جدول شماره 6 برمی آید، بین انگیزه های لذت، اهمیت، تکلیف، نمره و اجتناب، و معدل نمره املای دانش آموزان مورد بررسی، رابطه معناداری مشاهده

نمی‌شود. بنابراین، فرضیه مورد نظر، در مورد انگیزه‌های فوق، پذیرفته نیست. از طرفی، بین انگیزه‌های اثربخشی، چالش برانگیزی، کنجکاوی، شناخته شدن، اجتماعی و رقابت، و معدل نمره املاي دانش‌آموزان مورد مطالعه در دو سال اخیر، رابطه معناداری وجود دارد و در مورد این انگیزه‌ها فرض مورد نظر پذیرفته می‌شود.

جدول 6. آزمون همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین انگیزه‌های مطالعه و معدل نمره املاي دانش‌آموزان مورد بررسی

انگیزه‌ها	اثربخشی	چالش برانگیزی	کنجکاوی	لذت	اهمیت	تکلیف	شناختن	نمره	اجتماعی	رقابت	اجتناب
ضریب همبستگی اسپیرمن	0/139	0/	0	0	-0	0	0/	0/	0/	0/132	0/19
سطح معناداری	0/018	0/	0	0	0	0	0/	0/	0/027	0/024	0/744

ب) بین انگیزه‌های مطالعه در دانش‌آموزان مورد بررسی با معدل نمره فارسی آنها در دو سال اخیر، رابطه معناداری وجود دارد.

چنانکه در جدول شماره 6-1 مشهود است، بین انگیزه‌های لذت، اهمیت، تکلیف، شناخته شدن، نمره و اجتناب، و معدل نمره فارسی دانش‌آموزان مورد بررسی در طی دو سال اخیر، رابطه معناداری وجود ندارد، اما از طرفی، بین انگیزه‌های اثربخشی، چالش برانگیزی، کنجکاوی، اجتماعی و رقابت، و معدل نمره فارسی دانش‌آموزان مورد مطالعه رابطه معنادار وجود دارد. از سوی دیگر، از آنجا که ضریب همبستگی در همه این موارد، مثبت است، بین این انگیزه‌ها و معدل نمره فارسی دانش‌آموزان مورد بررسی نیز رابطه معنادار مثبت، حاکم است.

از آنجا که انگیزه‌هایی که بین آنها و معدل نمره املا و فارسی دانش‌آموز، رابطه معنادار وجود دارد، تقریباً به جز در انگیزه شناخته شدن، یکسان هستند؛ می‌توان گفت بین این انگیزه‌ها و توانایی خواندن و نوشتن دانش‌آموز، رابطه‌ای معنادار و مثبت وجود دارد که نشان می‌دهد در این رابطه، هر اندازه متغیری افزایش یابد، متغیر دیگر نیز افزایش می‌یابد. از میان انگیزه‌های مورد بررسی، انگیزه‌های اثربخشی و «چالش برانگیزی» (که به باور توانایی فرد در خواندن اشاره دارند)، انگیزه «کنجکاوی» (که از انگیزه‌های درونی است و هدفهای یادگیری را دنبال می‌کند)، انگیزه «اجتماعی» (که از هدفهای اجتماعی فرد برای خواندن نشأت می‌گیرد) و انگیزه‌های «شناخته شدن» و «رقابت» (که از انگیزه‌های بیرونی فرد است و بر تمایل وی بر غلبه و پیروزی بر دیگران اشاره دارد) انگیزه‌هایی هستند که رابطه‌ای معنادار با توانایی خواندن و نوشتن دانش‌آموز دارند. معنادار بودن رابطه بین انگیزه‌ها و مهارت‌های خواندن، در پژوهش «مورگان و فاش» (2007) بررسی شده و وی نیز به این نتیجه رسیده است که مهارت‌ها و انگیزه‌های خواندن، یکدیگر را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این پژوهش

به 15 پژوهش دیگر (که همین نتیجه را تصدیق می کند) اشاره شده است. نتیجه حاصل پژوهش، با نتایج «پرلز» (2001) که بر اساس آن، بین نگرش خواندن و عملکرد سواد خواندن، رابطه معناداری وجود دارد، همخوان است.

جدول شماره 6-1: آزمون همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین انگیزه‌های مطالعه و معدل نمره فارسی دانش‌آموزان مورد بررسی

انگیزه‌ها	اثر بخشی	پرانگیزی	چالش	کنجکاوی	لذت	اهمیت	تکیف	شناختن	نمره	اجتماعی	رقابت	اجتناب
ضریب همبستگی اسپیرمن	0/203	252	144/	051/	012/	104/	098	039	0/138	0/124	0/080	
سطح معناداری	0/001	000	014/	385/	846/	077/	096	505	0/019	0/035	0	173/
ی		0/	0	0	0	0	0/	0/				

فرضیه شماره 5. بین انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان مورد بررسی با وضعیت تحصیلی آنها (معدل درسی) رابطه معناداری وجود دارد.

همان طور که از نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن در جدول شماره 7 برمی آید، بین انگیزه‌های لذت، اهمیت، شناخته شدن، نمره، اجتماعی، رقابت و اجتناب، و معدل درسی، رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین، فرضیه مورد نظر، دال بر وجود رابطه بین این انگیزه‌ها رد می شود؛ اما بین انگیزه‌های «اثر بخشی»، «چالش برانگیزی»، «کنجکاوی» و «تکیف»، و «معدل درسی» آنان (که بیانگر وضعیت تحصیلی شان است) رابطه معناداری وجود دارد و از آنجا که ضریب همبستگی در این انگیزه‌ها، عددی مثبت است، رابطه بین انگیزه‌ها و وضعیت تحصیلی دانش‌آموز، رابطه‌ای مثبت است؛ یعنی با افزایش یکی از این دو متغیر، متغیر دیگر نیز افزایش می یابد. این نتیجه تا حدودی با نتیجه به دست آمده از پژوهش «بوفارد و دیگران» (2003) همخوان است. بنا بر آن پژوهش، بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموز و مطالعه وی رابطه‌ای وجود دارد.

جدول 7. آزمون همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین انگیزه‌های مطالعه و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی

انگیزه‌ها	اثر بخشی	پرانگیزی	چالش	کنجکاوی	لذت	اهمیت	تکیف	شناختن	نمره	اجتماعی	رقابت	اجتناب
-----------	----------	----------	------	---------	-----	-------	------	--------	------	---------	-------	--------

0/057	0/110	0/104	028	072	/134	/050	/090	/190	289	0/249	ضریب همبستگی اسپیرمن
			0/	0/	0	-0	0	0	0/		گی
/333			636	218	/022	/402	/123	/001	000	0/000	سطح معناداری
0	0/061	0/075	0/	0/	0	0	0	0	0/		ی

فرضیه شماره 6. بین انگیزه‌های مطالعه دانش آموزان مورد بررسی و عضویت آنها در کتابخانه به صورت فعال رابطه‌ای معنادار وجود دارد.

چنانکه در جدول 8 مشهود است، بین انگیزه‌های چالش برانگیزی، شناخته شدن، نمره و رقابت، و عضویت فعال در کتابخانه- رابطه معناداری وجود دارد و از آنجا که تمامی ضرایب همبستگی در مورد انگیزه‌هایی که رابطه معنادار با عضویت فعال در کتابخانه داشته‌اند، منفی است، این انگیزه‌ها در دانش آموزان مورد بررسی، با عضویت فعال آنها در کتابخانه رابطه‌ای منفی دارد؛ در حالی که بین انگیزه‌های اثربخشی، کنجکاوی، لذت، اهمیت، تکلیف، اجتماعی و اجتناب، و عضویت فعال در کتابخانه رابطه معناداری دیده نشد. در تحلیل نتیجه به دست آمده می‌توان گفت، نبود رابطه بین بیشتر انگیزه‌ها و عضویت فعال در کتابخانه نشان دهنده این است که کتابخانه‌ها نتوانسته‌اند نقش چندانی در تأثیرگذاری بر انگیزه‌های دانش آموزان داشته باشند. در پژوهشی که «بیکر و اسچر» (2002) نیز انجام دادند، نتوانستند رابطه‌ای معنادار میان انگیزه‌های کودکان و استفاده از کتابخانه بیابند.

جدول 8. آزمون همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین انگیزه‌های مختلف و عضویت فعال در کتابخانه

انگیزه‌ها	اثربخشی	چالش	کنجکاوی	لذت	اهمیت	تکلیف	شناختن	نمره	اجتماعی	رقابت	اجتناب
ضریب همبستگی اسپیرمن	-0/084	-0/133	-0/054	-0/087	-0/061	0/024	-0/145	-0/115	-0/058	-0/137	0/080
سطح معناداری	0/145	0/021	0/351	0/131	0/297	0/671	0/012	0/045	0/314	0/017	0/162

فرضیه شماره 7. بین انگیزه‌های مطالعه دانش آموزان مورد بررسی با میزان آشنایی با اینترنت، رابطه معناداری وجود دارد.

همان طور که در جدول 9 مشهود است، بین هیچ کدام از انگیزه‌های مختلف مطالعه و میزان آشنایی دانش آموزان مورد بررسی با اینترنت، رابطه معناداری مشاهده نشد. بنابراین، به نظر می‌رسد میزان آشنایی با

اینترنت، رابطه ای با انگیزه‌های دانش‌آموزان مورد بررسی نداشته است. شاید علت این باشد که بیشتر دانش‌آموزان (63/8%) یا اصلاً با اینترنت آشنایی ندارند یا به میزان کمی با آن آشنا هستند.

جدول 9. آزمون همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین انگیزه‌های مختلف مطالعه در دانش‌آموزان مورد بررسی و میزان آشنایی آنها با اینترنت

انگیزه‌ها	اثر بخشی	پراگندگی	کجکاوی	لذت	اهمیت	تکیف	شناختن	نفره	اجتماعی	رقابت	اجتناب
ضریب همبستگی اسپیرمن	-0/027	0/0	0/046	0/002	0/111	0/067	-0/026	-0/004	0/083	-0/048	0/088
سطح معناداری	0/640	0/0	0/424	0/975	0/056	0/246	0/657	0/940	0/151	0/401	0/125

نتیجه‌گیری

انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان، نشان دهنده رویکردها و هدفهایی است که آنان از انجام فعالیتی چون خواندن و مطالعه در پی‌آیند. بنابراین بررسی این انگیزه‌ها می‌تواند نتایج جالب توجهی در اختیار برنامه‌ریزان و مسئولان امر آموزش و پرورش و نیز کسانی که به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم با امر خواندن و مطالعه دانش‌آموزان سروکار دارند، قرار دهد.

این پژوهش نشان داد انگیزه‌های خواندن دانش‌آموزان، چندبعدی است. به عبارت دیگر، دانش‌آموزان با هدفها و انگیزه‌های مختلف مطالعه می‌کنند و گرچه ممکن است میزان این انگیزه‌ها در آنها یکسان نباشد، اما به طور متوسط، همه آنها انگیزه‌های مطالعه مورد بررسی این پژوهش را دارند. از طرفی، برخی از این انگیزه‌ها تحت تأثیر عواملی که بر اساس هدف پژوهش تعیین شده بودند، قرار دارند و برخی دیگر، خیر؛ به طوری که تفاوت‌های فردی ناشی از موقعیتهای اجتماعی، اقتصادی، جنسیت و... در انگیزه‌های مطالعه آنها تفاوت ایجاد می‌کند. بنابراین، باید در برنامه‌ریزی برای گروه‌های مختلف جنسی، سنی، اقتصادی، تحصیلی و... به این تفاوتها اهمیت داده شود و مدنظر قرار گیرند. همچنین، عملکرد تحصیلی، توانایی خواندن و نوشتن دانش‌آموز، عضویت فعال وی در کتابخانه نیز با برخی از انگیزه‌ها رابطه معنادار داشتند که توجه به این موضوع نیز می‌تواند ما را هم در جهت برنامه‌ریزی برای انگیزه‌های مطالعه دانش‌آموزان و هم در جهت بهبود وضعیت تحصیلی آنان و بخصوص بازنگری در خدماتی که کتابخانه‌ها به دانش‌آموزان ارائه می‌دهند، یاری دهد.

- استیگر، رالف سی. (1377)، **راههای تشویق به مطالعه؛ ترجمه پروانه ستوده**، تهران: هیئت امنای کتابخانه های عمومی کشور.

- پریخ، مهری، سمیه صیادی فر و محبوبه آستانه، (1382)، **موانع مطالعه آزاد حرفه ای در دانشجویان رشته کتابداری**، فصلنامه کتاب، دوره چهاردهم، شماره اول، 49-62.

- دیانی، محمد حسین (1365)، **کتاب و کتابخوانی در ایران**، کیهان فرهنگی. سال سوم، شماره 1، 25-

27.

- قریشی، زهره (1383). **بررسی نظر دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد درباره خواندن به قصد یادگیری، خواندن به قصد لذت، خواندن به قصد تصمیم گیری و دو اصل «معقول اندیشی» و «کمترین کوشش»**، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

- کریمی، عبدالعظیم (1383). **بررسی اجمالی نتایج مطالعه بین المللی پیشرفت سواد خواندن پرلز (PIRLS) (2001)**، تهران: وزارت آموزش و پرورش، پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- یغمایی، جواد، محمد خندان (1383)، **کودک و مطالعه**، تهران: کتابدار.

- Baker, L., & Wigfield, A. (1999). Dimensions of Children's Motivation for Reading and Their Relations to Reading Activity and Reading Achievement. *Reading Research Quarterly*, 34(4), 452-477

- Eccles, J. S., Wigfield, A., Garold, R., & Blumenfeld, P. B. (1993). "Age and gender differences in children's self- and task- perceptions during elementary schools". *Child Development*, 64, 830-847.

- Gambrell, L. B., Palmer, B. M., Codling, R. M., Berg-Nye, P., Cassell, L., Long, L., & Sherman, J. (1993). "Elementary students' motivation to read". Unpublished manuscript, NRRC, Universities of Georgia and Maryland.

- Guthrie, J., McGough, K., & Wigfield, A. (1994). *Measuring reading activity: an inventory*. (Instructional Resource No. 4). Athens, GA: NRRC, Universities of Georgia and Maryland.

- Lloyd, D. N. (1978). "Predictors of school failure from third grade data". *Educational and Psychological Measurement*, 38, 1193-1200.

- Madden, H. A., Slavin, R. E., Karweit, N. L., Dolan, L. J., & Wasik, B. A. (1993). "Success for all: Longitudinal effects of a restructuring program for inner city elementary schools". *American Educational Research Journal*, 30, 123-148.

- Marsh, H. W. (1989). "Age and sex effects in multiple dimensions of affect in the reading process". In H. Singer & R. B. Ruddell (Eds), *Theoretical models and processes of reading* (3rd ed. Pp. 841-856). Newark, DE: International Reading Association.

- McKenna, M.C., Kear, D. J., & Ellsworth, R. A. (1994). "children's attitudes toward reading : A national study. In Wigfield, A., Guthrie, John T. "Dimensions of Children's Motivations for Reading: An Initial Study". Reading Research Report. No. 34. Spring, 1995.

- Morgan, Paul L.; Fuchs, Douglas. (2007). "Is There a bidirectional relationship between children's reading skills and reading motivation?". *Exceptional Children*. 73. 2. Winter.

- Oldfather, P. (1992). "Sharing the ownership of knowing: A constructivist's concepts of motivation for literacy learning". Paper presented at the annual meeting of the National Reading Conference, San Antonio, TX.

- Tercanoglu, Leyla. (2001). "The Nature of Turkish Students' Motivation for Reading and Its Relation To Their Reading Frequency". *Reading Matrix: An International Online Journal*. Vol. 1. N. 2. [online] available at: www.readingmatrix.com/articles/tercanoglu/articles.pdf.

- Wang, J.H.Y. & Guthrie, J.T. (2004). Modeling the effects of intrinsic motivation, extrinsic motivation, amount of reading and past reading achievement on text comprehension between U.S. and Chinese students. *Reading Research Quarterly*, 39, 162-186. [online] available at: www.literacytrust.org.uk.

- Wigfield, Allan; Guthrie, John T.(1995). "Dimensions of Children's Motivations for Reading: An Initial Study". Reading Research Report. No. 34. Spring.

- Wigfield, Allan. (1997). "Reading Motivations: A Domain- Specific Approach to Motivation". *Educational Psychologist*. 32(2). 59-68. [online] from: www.Eric.ed.gov/ERICWebPortal/HOMEportal?nfpb=true&ERICxtSearch_SearchValue_0=kw&pageLabel=RecordDetails&objectID=0900000b8034c81b&accno=EJ898579

- Wigfield, Allan; McCann, Ann Dacey. (1997) "Children's Motivations for Reading (National reading research center)". *Reading Teacher*. V. 50. N. 4. P. 366-62. Dec-Jan. [online]from: www.Eric.ed.gov//ERICWebPortal/HOMEportal?nfpb=true&ERICxtSearch_SearchValue_0=kw&pageLabel=RecordDetails&objectID=0900000b8019e68&accno=EJ5470987

- Wigfield, Allan; Guthrie, John T. Tonks, Stephen; Perencevich, Kathleen C. (2004). "Children's Motivation for Reading: Domain Specificity and Instructional Influences." *Journal of Educational Research*. V. 97. No. 6. P. 299- July. [online] from: www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/HOMEportal?nfpb=true&ERICxtSearch_SearchValue_0=kw&pageLabel=RecordDetails&objectID=09000008034081b&accno=EJ698579&nfls=false